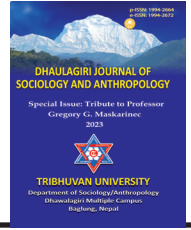

Gold Open Access

Full contents are available in NepJOL (<http://www.nepjol.info/index.php/DSAJ>)

DOAJ (<https://doaj.org/toc/1994-2672>)

Dhaulagiri Journal of Sociology and Anthropology

मेरो सम्झनामा : डा. ग्रेगोरी ग्याब्रियल मास्कारिनेक

केशव प्रसाद पौडेल

Article Info

Received: March 25, 2023

Revised: May 21, 2023

Accepted: May 23, 2023

Available Online: June 13, 2023

DOI: <https://doi.org/10.3126/dsaj.v17i02.55724>

२०५५ साल पौष महिनामा बुद्धनगर काठमाडौंको जाजरकोट निवासी समाजसेवी श्री योगेश्वर कार्कीको निवासमा मेरो भिनाजु श्री शारदा प्रसाद पौडेल (तत्कालीन स्थानीय विकास अधिकारी, जाजरकोट) मार्फत डा. ग्रेगोरी ग्याब्रियल मास्कारिनेकसँग पहिलो भेट भयो। म त्यो बेला त्रिभुवन विश्वविद्यालय, कीर्तिपुरमा गणित विषयमा स्नातकोत्तर अध्ययन गर्दै थिएँ। गाउँले परिवेशमा हुर्की पढेको मान्छे म त्यसमा पनि अंग्रेजी बोल्ने अभ्यास नभएको कताकता अफठ्यारो लागिरहेको थियो। तर उहाँसँग भेट भएपछि त्यो समस्या समस्या रहेन। उहाँ शुद्धसँग नेपाली बोल्न र बुझ्न सक्नु हुँदो रहेछ। हाम्रो त्यो भेटघाटलाई योगेश्वर कार्कीले सहजिकरण गर्नु भयो। उहाँ (ग्रेगोरी) बागलुङ जिल्लाको तत्कालीन बोवाङ गा.वि.स. (हाल ढोरपाटन नगरपालिका वडा नं. ९) मा रहेका भ्रांतीहरूको बारेमा अध्ययन, अनुसन्धान गर्न खोज्नु भएको रहेछ। मैले उहाँको मुख्य अनुसन्धान सहायक भएर अनुसन्धानमा सहयोग गर्नुपर्ने भयो। मलाई एकातिर पढाइ छुट्टने चिन्ता थियो भने अर्कोतिर नेपाललाई विश्वसामु चिनाउन योगदान गरेवापत २०५२ सालमा वीरेन्द्र प्रज्ञालङ्कार पाएको व्यक्ति, हवाइ युनिभर्सिटीको प्रोफेसर जस्तो विद्वान्को साथमा रहेर काम गर्ने अवसर थियो। मैले दोस्रो विकल्प रोजेँ किनकि यो मेरो लागि अवसर पनि हो र मेरो देशलाई विश्वसामु चिनाउन योगदान गर्ने व्यक्तिलाई मेरो पढाइको समय कटाएर भए पनि सहयोग गर्ने अर्को अवसर पनि हो भन्ने लाग्यो। मैले हुन्छु भनेँ।

दश दिनपछि बागलुङको बोवाङ जाने सल्लाह भयो। हामी दुई जनासँग अर्को एकजना साथी दलजित घर्ती मगर (रुकुम)

पनि अनुसन्धान सहायकको रूपमा जाने निधो भयो। छलफलका क्रममा ग्रेगोरीले धेरै जिज्ञासाहरू राख्नु भयो। मैले जाने बुझेका सबै कुराहरू र विकल्पहरू भनेँ। उहाँलाई मप्रति विश्वास लागेर नै मलाई मुख्य अनुसन्धान सहायक बनाएर जान इच्छुक हुनु भयो। मलाई पनि उहाँको सरल स्वभाव, सहयोगी भावना देखेर उहाँसँग काम गर्न धेरै सहज र सरल हुने ठानी सँगै काम गर्न स्वीकार गरें। म त्यसपछि विदावादी भएर आफू बस्ने ठाउँ कीर्तिपुर फर्केँ। म त्यतिबेला बागलुङको गलकोटभन्दा पश्चिम नगएको मान्छे बृतिवाङ, बोवाङ, ढोरपाटन सबै मेरो लागि पनि नौला थिए। मैले त्यहाँ कसैलाई चिनेजानेको थिइनँ। त्यतिबेला बागलुङ बजारदेखि पश्चिमतिर गाडी चल्ने थिएन, मोटरवाटो बीच बीचमा खनिएको थियो। जीपको सुविधा विहुँसम्म मात्र थियो। त्यही पनि पानी नपर्दासम्म मात्र चल्दथ्यो। त्यसकारण हाम्रो यात्रा बुटवल, पाल्पा, रिडी, खरबाङ हुँदै गन्तव्यमा निधो भयो।

म कीर्तिपुर फर्केपछि रातभरि निद्रा लागेन। उक्त अनुसन्धान कार्यलाई कसरी सहज र सरल बनाउन सकिने भन्ने चिन्ताले सताइरह्यो। म भोलिपल्ट रात्रीबसमा बागलुङ आउने निधो गरें। बागलुङ आएर अधिकारीचौर निवासी समाजसेवी मोहनलाल रेग्मीमार्फत बोवाङमा रहेका केही व्यक्तिहरूलाई अनुसन्धानमा सहयोग गरिदिनु हुन भनी चिठी लेख्न लगाएँ र ती चिठी लिएर अर्को दिन काठमाडौं फर्केँ। त्यसपछि, तोकिएको दिन हाम्रो यात्रा शुरु भयो। साभ्ना बसमा पाल्पासम्म पुग्यौं। त्यो दिन पाल्पा बस्ने निधो गरिसकेपछि होटल खोज्ने क्रममा चिया पसलमा

चिया पिउँदै गर्दा रिडीसम्म जाने जीप पाइएकोले उक्त दिन राती पाल्पा नवसी रिडी पुगियो । अर्को दिन विहानै गुल्मीको चोरकाटेसम्मको लागि जीपको व्यवस्था भयो । त्यहाँबाट अगाडि यातायातका साधनको सुविधा थिएन । त्यसपछि हामी हिँड्दै खरबाड गएर विहानको खाना खायौं, ग्वालीचौरको खार बजार गएर बास बस्यौं । अर्को दिन विहानको खाना बर्तिवाड बजार गएर खायौं र त्यसपछि बेलुका बोवाडको मुसुरी भन्ने स्थानमा घम बहादुर भण्डारीको घरमा बास बस्यौं । संयोगले त्यही रात नजिकै भाँक्री बस्ने प्रबन्ध भएको रहेछ । हामी पनि त्यसैको अनुसन्धानमा हिँडेको उक्त ठाउँमा पुगी भाँक्री बस्दा बोलेका मन्त्रहरु रिकर्ड गरी फर्कियो । अर्को दिन खाना खाएर बोवाडकै सुकुरदुड भन्ने ठाउँमा शिक्षक देबेन्द्र घर्ती मगरको घरमा पुगेर बास बसियो । उहाँले अनुसन्धानको लागि चाहिने भाँक्रीहरूसँग भेट गराई उनीहरुका मन्त्रहरु रिकर्ड गर्ने प्रबन्ध मिलाइदिनु भयो । चार दिन उहाँको घरमा बास बसी हामीहरु विहानै ढोरपाटन जाने निधो गर्नुपर्छ । ढोरपाटन जाने क्रममा विहानै देखि हिउँ परिरहेकोले हाम्रो यात्रा कठिन देखिए पनि पहिलो पल्ट हिउँसँग खेल पाएकोले रमाइलो पनि लाग्यो । बेलुका ढोरपाटन पुगेर बास बसियो । त्यसको भोलिपल्ट विहानै ढोरपाटनस्थित तिब्बतियन क्याम्पमा गएर भोटे चिया र चम्पा (जौको सातु) खाइयो । त्यसपछि हामी ढोरपाटन आएर पुनः बोवाड आएर शेरमान घर्ती (तत्कालीन गा.वि.स. अध्यक्ष)को घर बास बसियो । अर्को दिन विहान बर्तिवाड आई खाना खाएर बागलुडको यात्रा तय गरियो । नरेठाँटीनेर आइपुग्दा ठूलो पानी पयो । पानीमा प्लाष्टिक ओढेर रगेनीपानी आई बास बसियो र अर्को दिन विहानै त्यहाँबाट हिँडी विहानको खाना विहुँपोखरा आएर खाई बेलुका मेरो घरमा बस्यौं ।

मेरो घरमा स्वस्थानीको पूजा चलिरहेको थियो । उक्त दिन बेलुका पुजाआजा सकिएपछि भजनकीर्तन शुरु भयो । स्वस्थानीको पूजा र भजन कीर्तन, नाचगान प्रति ग्रेगोरीले निकै उत्सुकता र चासो देखाउनु भएको थियो । करिब चार दिन हाम्रै घरमा बसियो । उक्त बसाइमा संकलन गरिएका भाँक्रीका मन्त्रहरु क्यासेट प्लेयरमा सुन्दै कापीमा उतार्ने काम गरियो । त्यसरी उतारिएका मन्त्रहरुलाई मैले नेपालीमा व्याख्या गर्ने र उहाँले त्यसलाई अंग्रेजीमा उल्था गर्ने कार्य गरियो । कुनै पनि शुरु गरिएको काम नसकिएसम्म अरुकाममा नलाग्ने उहाँको स्वभाव मलाई साह्रै मन पयो । चारदिनको बसाइमा उहाँले नयाँ ठाउँ घुम्नको लागि खासै चासो दिनु भएन किनकि कामप्रतिको एकाग्रता उहाँको विशेषता

रहेछ । उहाँ मेरो घरमा बस्दा परिवारका सबै सदस्यहरूसँग एकै परिवारको सदस्यजस्तो व्यवहार देखाउनु भएको थियो जसका कारण मेरो घरका प्रत्येक सदस्यहरु उहाँलाई आजसम्म

पनि सम्झिरहनुहुन्छ । उक्त बसाइमा मैले उहाँलाई अध्ययनको उद्देश्य सोध्दा थाहा भयो कि उक्त समयको चालीस वर्ष भन्दा पहिला उहाँको शिक्षक जोन टि. हिचककले बोवाडको भाँक्रीहरुको बारेमा अध्ययन गर्नुभएको रहेछ । अहिले उहाँले चालीस वर्ष भन्दा अगाडिका भाँक्रीहरुले सिकाएका मन्त्रहरुमा अहिलेका भाँक्रीहरुले केही फेरबदल गरे वा जस्ताको जस्तै प्रयोग गरे त्यसको तुलनात्मक अध्ययन गर्न खोज्नु भएको रहेछ । हाम्रो समाजमा भाँक्रीहरुलाई खासै वास्ता नगरे पनि उहाँले त्यति धेरै महत्वका साथ उनीहरुका मन्त्रहरुको अध्ययन गर्नुभएको रहेछ । उनीहरुका मन्त्रहरुको संकलनलाई इचर्वा त्महत र भाँक्रीहरुलाई कञ्जयविचक को संज्ञा दिनुभयो । हामी नेपाली धामी र भाँक्रीलाई एउटै रूपमा परिभाषित गर्ने गर्दछौं तर उहाँको परिभाषामा धामी र भाँक्री अलग-अलग हुन् भनेर व्याख्या गर्नुभयो । त्यसपछि हामी काठमाडौं फर्कियो । काठमाडौं फर्किसकेपछि तत्कालीन राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठानमा एउटा सेमिनारको आयोजना भयो । उहाँले उक्त सेमिनारमा आफ्नो अनुसन्धानको बारेमा प्रष्ट पार्नुभयो । त्यसपछि पत्रकारहरुले सोधेका प्रश्नहरुको जिज्ञासा मेटाइदिनु भयो । त्यहाँ एउटा अनौठो मलाई के लाग्यो भने पत्रकारहरुले अंग्रेजी भाषामा प्रश्न सोध्ने र उहाँले नेपाली भाषामा उत्तर दिने । मैले पनि कहिले काहिँ अंग्रेजीमा बोल्न खोज्दा उहाँले नेपाली उत्तर दिनुहुन्थ्यो । त्यसले के प्रष्ट पार्छ भने उहाँ नेपाली भाषालाई धेरै माया गर्नुहुन्थ्यो । त्यसपछि लगभग एक महिनामा अनुसन्धानको नेपाली र अंग्रेजी दुवै भाषामा रुपान्तरण गर्ने काम सकियो । अब उहाँ आफ्नो देश अमेरिकामा फर्किने निधो गर्नुभयो । काम सकिएपछि उहाँले मलाई आफू बस्ने लज काठमाडौं गोष्ट हाउसमा खाना खान बोलाउनु भयो । खानासँगै हामीले धेरै कुराहरु एक अर्कासँग साटासाट गर्नुपर्छ । त्यसपछि उहाँ अमेरिका फर्किनुभयो । अमेरिका रहँदा उहाँसँग निरन्तर इमेलमार्फत् सम्पर्क भइरहन्थ्यो ।

त्यसपछि उहाँ र मेरो सल्लाहअनुसार २०५७ साल असोजमा म पुनः बोवाड पुगेर फेरि भाँक्रीहरुको अरु नयाँ मन्त्रहरु सङ्कलन गरेर ल्याएको कुरा उहाँलाई जानकारी गराएँ । उहाँको सल्लाहअनुसार ती सबै मन्त्रहरुलाई जस्ताको तस्तै लिपिबद्ध गरी सबै सङ्ग्रहित डकुमेन्टहरु हुलाकमार्फत् अमेरिका पठाइदिँ । यसबाट उहाँको अनुसन्धानलाई थप सहयोग पुगेकोले उहाँले आफूलाई अध्ययनमा धेरै सहयोग पुगेको कुरा बताउनु भयो । २०५९ जेठ १९ गतेको राजदरबार हत्याकाण्डपछि उहाँ फेरि नेपाल आउनुभयो । राजा वीरेन्द्रको वंश नाशको बारेमा धेरै चिन्ता व्यक्त गर्नुभयो । उक्त हत्या काण्डको समयमा आफू एक महिना युनिभर्सिटी नगएर विदा बसेको जानकारी गराउनु भयो । यसबाट थाहा भयो राजा वीरेन्द्रसँग उहाँको छुट्टै आत्मीय सम्बन्ध रहेछ । यो समयमा पनि हामी भाँक्रीहरुको बारेमा धेरै

छलफल गर्‍यो । त्यसपछि उहाँ अमेरिका गएपछि पुनः २०६६ सालमा नेपाल आउनु भयो । म त्यतिबेला बागलुङमा जागिर गर्ने सिलसिलामा रहेको हुँदा उहाँ मलाई भेट्न बागलुङ नै आउनु भयो । हामीले भेटेर धेरै कुराकानी गर्‍यो । अनुसन्धानलाई थप उपलब्धिमूलक बनाउन के के गर्न सकिन्छ, भनेर छलफल भयो । मैले उहाँलाई बोवाड जान सहज भएको कुरा बताएँ । तर उहाँको समयको कारणले बोवाड जान नसकिने कुरा बताउनु भयो । उहाँको कामप्रतिको लगाव देखेर मलाई धेरै प्रेरणा मिल्यो । कामलाई सजिलो र उपलब्धिमूलक बनाउन मलाई धेरै सुझावहरू दिनुभयो । अमेरिकाको शिक्षा नीतिको बारेमा पनि धेरै कुरा अवगत गराउनु भयो जुन कुरा मलाई अध्यापनको सिलसिलामा मार्गदर्शक बनिरहेका छन् । त्यसपछि उहाँ पुनः अमेरिका फर्किनुभयो । उहाँसँग लगातार इमेल सम्पर्क भइरह्यो । उहाँ हरेकपटक नेपाल आउँदा मसँग भेट हुन्थ्यो । अनुसन्धानलाई समेटेर उहाँबाट लिखित पुस्तक हावार्ड युनिभर्सिटीबाट प्रकाशित भएपछि मलाई इमेल मार्फत जानकारी गराउँदै धेरै धन्यवाद दिनुभयो र केही समयपछि उक्त प्रकाशित पुस्तक मलाई पनि उपलब्ध गराउनु भयो । मैले उहाँलाई २०७३ सालमा सजिलै बोवाड जान सकिने अवगत गराएँ तर उहाँले आफ्नो उमेर र स्वास्थ्यको कारण जान नसक्ने बताउनु भयो । पछि कोभिडको पिरियडमा उहाँसँग नियमित इमेल वार्ता हुन सकेन । उहाँ पछिल्लो समय स्वास्थ्यको कारण धेरै पीडित हुनुभएछ, सो सबैकुरा समाजसेवी तथा कवि राजेश्वर कार्की ज्यूमार्फत् थाहा पाएँ । पछि उहाँको मृत्युको खबर सुनेर धेरै दुःख लाग्यो । उहाँ मरेर गए पनि उहाँसँग बिताएका दिनहरू, काम गरेका समयहरू मलाई मेरो जीवनका अविष्मरणीय पलहरूको रूपमा अनुभूति भइरहेको छ ।

केशव प्रसाद पौडेल ग्रेगरी जी. मास्कारिनेकद्वारा बागलुङ्ग को पश्चिमी क्षेत्रका भांकीहरूको बारेमा अध्ययन गर्ने क्रममा प्रमुख अनुसन्धान सहयोगीको भूमिकामा हुनुहुन्थ्यो । हाल उहाँ धवलागिरी वीरेन्द्र मा.वि. रात्माटा बागलुङ्गमा गणित विषयको शिक्षण कार्य गर्दै हुनुहुन्छ । धौलागिरी प्राविधिक शिक्षा प्रतिष्ठान र विद्यामन्दिर मा.वि. बागलुङ्गमा पनि सेवा गर्नुहुन्छ ।

Email: kesaplx@gmail.com

ग्रेगरी जी. मास्कारिनेकद्वारा केशव प्रसाद पौडेलज्यूलाई प्रदान गर्नु भएको नियुक्ती पत्र ।

